

Arnavutluk'taki Dilde Sadeleştirme Çalışmalarında Metin Altı Sözlüklerin Fonksiyonu

Dr. Adem BALABAN
Aida EKREM
Hëna e Plotë-Bedër Üniversitesi
Tiran/ALBANIA
abalaban@beder.edu.al
berberiaida@hotmail.com

ÖZET

Türkler ve Arnavutlar Osmanlı devlet çatısı altında uzun süre beraber yaşamışlardır. Farklı dil ve kültüre sahip bu milletler zaman içinde birbirlerini etkilemişlerdir. Devlete hâkim olan Türk kültür ve medeniyeti ile İslam, Arnavutlar üzerinde etkili olmuştur. Osmanlı döneminde Arnavutça ve Türkçe yaklaşık 5 asır boyunca iç içe yaşamış, o dönemin devlet, kültür ve medeniyet dili olan Türkçe Arnavutçayı çok etkilemiştir. Bu etkileşim hem sözlük düzeyinde hem de morfolojik düzeyde görülür. Arnavutça farklı bir din, kültür ve medeniyet çevresine sahip Türkçeden 5 bin civarında kelime almıştır. Bu kelimeler 1900'lü yılların başına kadar aktif bir şekilde kullanılmıştır. Arnavutluk'taki dil devrimiyle birlikte Türkçe kelimelerin bir kısmı ölçünlü Arnavutçadan çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kelimelerin yerine öz Arnavutça ya da batı dillerinden kelimeler tercih edilmiştir. Ancak bu Türkçe kelimeler halk arasında yaşamaya devam etmiştir. Günümüzde Arnavutça sözlükte olmayan bazı Türkçe kelimeler hala Müslüman Arnavutların yoğun yaşadığı şehir ve köylerde yaşamaya devam etmektedir.

Bu çalışmada dil devrimi sonrası Arnavutçadaki Türkçe kelimelerin atılması sürecinde basılan kitaplardaki metin altı sözlüklerin rolü ele alınacaktır. Arnavutçada sadeleştirme çalışmaları yapılırken eski metinler Arnavutçaya dipnotlu sözlük şeklinde aktarılmıştır. Bu eserlerde geçen pek çok kelime eski sayılmış ve dipnot Arnavutça karşılığı verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkçe, Arnavutça, metin altı sözlük, sadeleştirme

ABSTRACT

The Turks and the Albanians had lived together for a long time under the roof of the Ottoman state. These two nations, which have different language and culture, in time, had influence on each other. Turkey, as a dominant state, had an impact on Albanians regarding the culture and the Islamic civilization.

In the Ottoman period the Albanian and the Turkish language had lived together for five centuries. The Turkish language with the state, culture and the civilization of that time had a more influence upon the Albanian language. The Albanian language, which possesses a different setting with religion, culture and civilization, had borrowed from the Turkish language around 5 thousand words. These words had been used in a very active way until the beginning of the 1900's. Together with the actions for the purification of the Albanian language in Albania; attempts were made to remove the Turkish words from using them in the Albanian language. Instead of these words, they preferred to use originally Albanian words or the words that belong to the westerns languages. Meanwhile, these words have continued to be used among the people. On the other hand there are some words that still are a part of the vocabulary, and are still used in some cities and villages, where a majority of Albanian Muslims live.

In this assignment the role of the words mentioned below, will be analyzed in the texts that have been published during the period of purification of Albanian language from Turkish words. During this period, old texts translated in Albanian with a note at bottom of the page. The majority of the words that are mentioned in these texts are called as *old words* and Albanian words were given at bottom of the page.

Key words: Turkish, Albanian, the vocabulary at the end of the page, purification

Tarih içinde çok sıkı bir ilişki içinde olan Arnavutça ve Türkçe yaklaşık beş asır aynı devlet çatısı altında yaşamıştır. Bu iki dil 1900'lü yılların başı itibarıyla ayrı devletlerin dili haline gelmiştir. Arnavutlar bağımsızlıkları kazanmadan önce 1908 yılında alfabede değişikliğe

gitmişler ve dilde sadeleşme çalışmaları başlatmışlardır. Bu çalışmalar bağımsız devlet olduktan sonra hızla devam etmiştir. Bu süreçte birçok eser neşredilmiş, toplantı yapılmış ve tartışmalar yaşanmıştır. Türkçeden Arnavutçaya geçen pek çok kelime bu dönemde Arnavutçadan çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu sadeleştirme çalışmalarına eski eserlerin basımında kullanılan dipnot sözlükler de yardımcı olmuştur. Bazı eski eserler bu yeni Arnavutçaya göre yeniden basılmış ve eski olan birçok kelimeye dipnotlarla sayfa altında yeni karşılıklar verilmiştir. Bu dönemde Türkçeden Arnavutçaya geçen kelimelerin yerine yenilerinin konulması çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri de eski eserlerin dipnotlu şekilde basılması olmuştur. Metindeki Türkçe kelimelere dipnotlarda yeni karşılıklar verilmiş veya Arnavutça aynı anlama gelen eski kelimeler yazılmıştır. Çalışmada kullandığımız örnekleri o dönemde yeniden basılmış iki eserden seçtik. Bunlardan biri 1934 yılında Asqeri F. Lumani tarafından yayınlanan, Baba Ali Tomori'nin "Nefeze dhe Gazele Bektashiane" adlı eseri, diğeri ise 1972 yılında Zyber Hasan Bakiu tarafından yayınlanan, Muhamet Çami Kyçyku'nun "Erveheja" adlı eseridir. Muhamet Çami Kyçyku 1784 - 1844 yılları arasında yaşamıştır. Baba Ali Tomori ise 1893 yılında doğmuş ve 1948 yılında vefat etmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşayan bu iki şair de şiirlerinde Türkçe kelimeleri sıklıkla kullanmışlardır. Onları yaşadıkları dönemde Arnavutçada 5000 civarında kelime kullanılmaktaydı. (Egro, 2002:18)

Arnavutçaya Geçen Türkçe Kelimeler

Türkçeden Arnavutçaya geçen sözcüklerin kronolojisi 3 bölümde incelenebilir:

- 1) 10-14.yy'lar arası
- 2) 15-16.yy'lar arası
- 3) 17-19.yy'lar arası

17-19.yy. lar arası Türkçe sözcüklerin Arnavutçaya yoğun olarak geçtiği yıllardır. Türkçe sözlerin en yoğun olarak alındığı dönem Lindita Latifi'ye göre 17-18.yy. ları kapsar. Arnavutluk bu sırada Osmanlı İmparatorluğuna bağlıdır ve politik, ideolojik, dini ve kültürel konularda Osmanlı'nın güçlü tesiri günlük hayatı sarıp sarmalamış bulunmaktadır. Hem günlük kullanılan Türkçe hem de medreselerde okutulan dilin Türkçe olması, Arnavut edebiyatında divan edebiyatı etkisinde eserler verilmesine vesile olmuştur. Arnavut Beyteci edebiyatının önemli isimlerinden Nezim Frakulla ve Hasan Zyko Kamberi gibi şahsiyetler neredeyse yüzde 70 Türkçe kelimelerle örülür eserler vermişlerdir. (Latifi Khanari: 2006, s.8) Bu kelimelerin birçoğu 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Arnavutça yazılan eserlerde yer alır. Hem *Beyteci edebiyatının*¹ temsilcileri hem de diğer yazar ve şairler bu Türkçe kelimeleri kullanmaktan çekinmezler.

Arnavutçadaki Türkçe kelimelerin yayılmasıyla ilgili Çabej şöyle diyor: "Kısacası, Türkçenin etkisi bütün şehir hayatını kapsamıştır. Belirtmemiz gerekir ki burada ele alacağımız kelimelerin hepsi Türkçe kökenli değildir, bazıları Arap, bazıları ise Fars kökenlidir ancak Arnavutçaya Türkçenin aracılığıyla girmiştir." (Çabej, 1975:79-85)

Arnavutçada Dil Sadeleştirme Çalışmaları

1900'lü yılların başına gelindiğinde Arnavutluk'ta Türkiye'dekine paralel bir dil devrimi yaşamaya başlar. Önce alfabeyle başlayan bu değişim dilin tüm fakültelerinde görülür. Özellikle Arnavutça sözlük (Arnavutçanın söz varlığı anlamında kullanıyoruz.) ele alınır ve yeniden düzenlenmeye çalışılır.

Bu sadeleşme ya da tasfiye çalışmaları ve tartışmalar 1930-1960 yıllarında yavaşla da 1960 yıllarda yeniden alevlenir. Toplantılar esnasında ciddi tartışmalar yaşanır. Bir kısım dilciler Türkçe kelimelere tümden karşıdır ve: "Türkçe kelimeleri bütünüyle Arnavutçadan çıkaralım, yerine gerekirse Batı dillerinden kelimeler alalım" fikrini savunurlar. Bir kısmı: "Bu Türkçe kelimeler Arnavutçanın malı olmuştur, bunlar aynen kalsın demişlerdir." İçlerinden bazıları da: "Eğer Türkçe bir kelimenin anlamını Arnavutça bir kelime ile karşılayabiliyorsak bunu değiştirelim. Eğer karşılama imkanı yoksa bu dilde fakirleşmeye ve düşüncede daralmaya

¹ Bu tabir, Arnavutluk'ta divan edebiyatı yerine kullanılmaktadır.

yol açar." demişler. (Krajni, 1965:151) Sonuç itibarıyla o gün Arnavutçada aktif olarak kullanılan pek çok Türkçe kelime sözlüğe girmek için heyet tarafından vize alamaz. Ancak halk dilinde kaçak bir şekilde yaşamaya devam eder. Enver Hoxha dönemindeki sıkıyönetim zamanında bu kelimelerin bir kısmı da sadece eski metinlere hapsedilir. Her şeye rağmen günümüzde pek çok Türkçe kelime Arnavutçada kullanılmaktadır.

Dilde sadeleşme çalışmaları başlatılınca eski eserler de sadeleştirilerek yayınlanmaya başlar. Düz yazı türü eserler, yeni Arnavutça sözlüğe göre sadeleştirilip yayınlanırken şiirlerin bir kısmı ise metin altı sözlüklerle yayınlanır. Metin altı sözlüklerle Türkçe kelimelerin yerlerine yeni kelimeler konulmaya çalışılır. Burada maksat sadece anlamı bilinmeyen Türkçe kelimelerin anlamlarının öğrenilmesi olmamış, yerlerine yeni kelimelerin oturtulması da düşünülmüştür.

Metin Altı Sözlükler

Metin altı sözlükler, cümle içinde geçen bazı kelimelerin okuyucular tarafından anlaşılmadığı durumlarda anlamı bilinmeyen kelimenin bir dipnotla aşağıda bilinen anlamının verildiği metin içi sözlüklerdir. Bu tür sözlükler daha çok eski metinlerin günümüz diline sadeleştirilmesinde görülmektedir. Özellikle alfabe değişimiyle birlikte dilde köklü değişiklik yaşayan milletler atalarının kullandıkları bazı kelime ve kavramları anlamakta güçlük yaşarlar. Bu nedenle klasik sayılabilecek eserler ya tamamen sadeleştirilerek yeniden ya da dipnotlu metin şeklinde yayınlanır. Metin dipnotlu şeklinde yayınlandığı zaman, anlamları herkesçe bilinmeyen kelimelerin günümüz dilindeki karşılıkları parantez içinde ya da dipnotla metin altında verilerek yayınlanır. Özellikle bazı eski kelimelere parantez içinde ve metin altında anlaşılın gayesiyle yeni kelimelerden karşılık verilir. Ancak bu yöntem her zaman bu gaye için yapılmayabilir. Bazen de bu yolla eski kelimelerin yerine yenileri oturtulmaya çalışılır.

Günümüzde genç nesil yeni kelimelere alışmış ve *Mehmet Akif* ve *Yahya Kemal* gibi şairlerin şiirlerini orijinalinden okumakta güçlük çekiyor. Bu tarz eserlerin orijinal dilinden okunmalarını sağlamak amacıyla bazı yayın evleri eserleri metin altı sözlüklerle yayınlıyor. Bu da okuyucuya kolaylık sağlıyor. Sürekli sözlük açmak yerine hemen sayfa altında kelimenin anlamını buluyor. Özellikle nazımda metni sadeleştirmek yeniden yazmak kadar güç olduğundan artık o şiirde anlamı bilinmeyen kelimeler yerine yenileri dipnotlu şekilde verilebilir. Bu sayede okuyucunun fikri dağılmadan metni dağılmadan metni anlama imkânı sunulmuş olur. Ayrıca o metinlerde geçen kelimeler öğrenilir ve sonraki okumalarda sözlüğe daha az ihtiyaç duyulur.

Metin altı sözlük kullanmanın mahzurlu tarafları da olabilir. Dipnottaki yeni sözcük o metinde geçen kelimenin tüm anlam ve çağrışımlarını karşılamayabilir. Ya da o dipnotlu sözlüğü hazırlayan kişi o kelimenin sözlükte kullanılan 5-10 anlamından birini tercih eder. Bu o kişinin tercihidir ve yanıldığı durumlarda ortaya çıkabilir. Bundan dolayı bu sözlüğü hazırlayanlar titiz davranıp, dipnotta hangi anlamın verileceğini metinden iyi çıkarmalıdır.

Bu metin altı sözlükleri günümüzde bu amaçla kullanmayı anlamak mümkündür. Ama bu her zaman böyle olmamıştır. Hemen herkesin o metinlerde geçen kelimeleri bildiği ve anladığı bir dönemde böyle metin altı sözlüklü bir şekilde eser neşretmek herhalde başka amaçlar taşısa gerekir. Özellikle Türkçede dilde sadeleşme döneminde bazı eski kelimeler atılmaya çalışılmış yerlerine yeni kelimeler türetilerek kullanılmaya başlanmıştır. (Ercilasun: 2004, s.19) Burada maksat, insanların okudukları metinleri daha iyi anlamaları değil, yeni kelimeleri öğrenmeleri ve bundan sonra bu kelimeleri kullanmalarını sağlamak olmuştur. Türkiye’de özellikle 1930’lu yıllarda bu konular hayli tartışılmıştır. (Aktaran, Kerimoğlu: 2008, s.111)

Arnavutça Dipnotlu Metinler

Osmanlı döneminde yazılmış bazı eserler 1900-1975 yıllarında yeniden basılmıştır. Bu neşir esnasında metinlerde geçen Türkçe birçok kelimenin Arnavutçadaki yeni karşılıkları dipnotlu metin şeklinde sayfa altında verilmiştir. Bu dönemde halk bu metinlerde geçen kelimelerin çoğunun anlamını hem biliyor hem de kullanıyordu. Ancak bu sadeleştirme çalışması sırasında şimdi bile kullanılan "sherabi, ezel, hesapi, mihrabi, nane, saf, merkhan, ahiret" gibi bazı kelimelere dipnotlarla yeni karşılıklar vermeye çalışılmıştır. Bu metot bu yeni kelimelerin eskilerin yerini almasında yardımcı olmuştur. Mesela aşağıdaki şiirlerde geçen

"derja < derja, symbyl < sümbül, gjyl-jagi < gül yağı, nerqis < nergis, ezel < ezel, saf < saf, ahiret < ahiret, insan < insan, sevda < sevda" kelimelere yeni ya da Arnavutça karşılıklar dipnotlarda verilmiştir. Arnavutçada yapılan bu sadeleştirme çalışmalarına rağmen bu şiirlerdeki birçok Türkçe kelime hala Arnavutçada kullanılmaktadır: "mall < mal, evlat < evlat, Kabardisenë < kabarmak, övünmek, dynja < dünya, sevdanë < sevda, qerem < kerem, ilm < ilim, fiqir < fikir, sërri < sır, xhilver < cilve, imtihan < imtihan, sahat < saat, meshhur < meşhur, riza < rıza, kurban < kurban".

İncelenen Metinlerden Örnekler

Şimdi dipnotlu bir şekilde yayınlanan şiirlerden birkaç örnek vermek istiyoruz:

Nefes-i Nezim Beratit

Bismilahi¹ dilberi im²
rashe në derja-i³ Umman⁴
thërres ja Rahman, ja Rahim
ashku'yt na qoftë iman.

Percja'jote si symbyli⁵
Binte era si Gjyl-jagi⁶
Syri nerqis⁷ faqetë gjyl
Buza kardufil –sherabi⁸

Ballëtë defter –Rahman⁹
Është shkruar që në ezel¹⁰
Është myhri Sylejman¹¹
Ebxhe-hesapi¹² atje del.

Mihrabi¹³ Qaabesë vallah
Vetullat e tua janë
Në xhemalt tënd e padishah
Pashë surety-rahmanë¹⁴

Faqet e tua si mus-haf¹⁵
Takrir¹⁶ e bëjnë ma a nanë¹⁷
Hequrë satëri-saf-saf¹⁸

¹ emir i Zotit

² deti thelle

³ nje nga emrat e Zotit

⁴ nje nga emrat e Zotit

⁵ lulja zymbyle

⁶ vaj trendafil

⁷ lulja Narsis

⁸ trendafil

⁹ Defter i Zotit

¹⁰ Qe në fillim botes

¹¹ vul e Sulejman peygamberit

¹² shifra arabe

¹³ para kend i qabese

¹⁴ fytyren e Zotit

¹⁵ libr' e shenje

¹⁶ te thenur, treguar

¹⁷ kujtimin

¹⁸ sere-sere, radhe-radhe

Oh, u verbuan e s'panë.

Buzës sate omore mbret
Dot nonjë beha¹⁹ s'I vura
Ja ishlaal²⁰ ja ish merxhan²¹
Jahot shar aben-tahura²²

Me gjithë bejtet²³ që fola
Këte bejt e fola për mbret
Në mes të mejdanit dolla
Jam nisur për n'ahiret²⁴

Haxheryl esved²⁵ prej gurri
gjithë hallku atje vanë
Faqet e tua prej nuri
Meal e maana një kanë. (Tomorit, s.10-11)

Nefesi i Mahzuni Babajt

O dynja²⁶ e shkretë
Ç'e qesh insanë
Ti s'je e vërtetë
S'e mban vefanë²⁷

Ca me mall²⁸ me evlat²⁹
Kabardisenë³⁰
Varrë s'e mejtojnë
Ku do të venë

Ca me ilm³¹ e fiqir³²

¹⁹ vlefte

²⁰ gurr jakuti, i kuqe i shkelqyer

²¹ gurr merxhani, thellesisht i kuq

²² prijte e paster

²³ vjersha

²⁴ per ne ate jete

²⁵ gurr'i shenjti I Qaabese

²⁶ o bote, o jete

²⁷ besen, besa-besen

²⁸ pasuni

²⁹ Bij, te pjelle

³⁰ krenohen, mbahen me te madh

³¹ dituri

Po lëvdohenë
Dhe mbenë mynqirë³³
Putit³⁴ falenë.

Ca medh-hebë³⁵ shumë
Bënë si deshnë
Dhe mbetnë në gjumë
Hak në³⁶ e lanë.

Shumë jazëk³⁷ është
Që ersh' insanë³⁸
Marrin bar e kashtë
Grurët e lanë.

Hën e Dill daim³⁹
Bëjnë devranë⁴⁰
Tek insane ej xhan
Kanë sevdanë⁴¹

Por, disa s' e ndajnë
Hakikati rahnë
Teberrane mbajnë
Lanë tevel-lanë;

Dhe, un Mahzuni aman
Kamgjynah shumë
Aman shahi-Mendan
Ti n'a qas pranë. (Tomorit, s.12-13)

Nefes'i Baba Abedin Leskovikut

Aman ja⁴² Durballi
Të jam kull⁴³ tek ti
Qerem⁴⁴ ja Mahzuni
Ja nurler-nuri⁴⁵

Sultan Sejjid-Ali
Sërri⁴⁶ Bektashi
Je soj⁴⁷ pej gamberi

³² mendje

³³ mohues

³⁴ madheshtise, poganizmit

³⁵ besime

³⁶ te drejtin besim, te vertetin Zot

³⁷ njerez

³⁸ gjithnje, gjithmone, perhera

³⁹ rotullimin

⁴⁰ pelqimin, deshiren

⁴¹ udhen e vertete

⁴² thirrja "o"

⁴³ rrob

⁴⁴ bej meshire te nihç me madherine tende

⁴⁵ drita e dritave

⁴⁶ shpirti i fshehte

Je rum serveri.

Qera mete shumë
I derdhe si Kumnë
Seç' ke xhilve⁴⁸ shumë
Je rum serveri.

Kur e hodhe gurrë
Me Hajdar⁴⁹ në gjuhë
Detn' e bëre udhë
Je rum-serveri.

Dora jotee sah⁵⁰
Ajet jedullah⁵¹
Gurrit seç' I dhe rah⁵²
Je rum serveri.

Me kuvvet⁵³ që I dhe
Katër saat⁵⁴ vate
Shumë qeramet ke
Je rum serveri.⁵⁵

Madherite t' I flet
Abedini vërtet
Të n'a besh merhamet
ej rum-serveri. (Tomorit, s.13-14)

Nefes'i Dalip bej Frashërit

Për riza⁵⁶ të hakut
Kush u bë kurban⁵⁷
Dhe plaçkat e barkut
I bëri viran⁵⁸.
Shkëndij' e dynjasë
Që s' deshi bedel⁵⁹
N' çol të Qerbela ë
Vajt' e shtiu themel.

Atë vënd ia zgjodhi
Xhenabi menan⁶⁰
Vetë desh e hodhi

⁴⁷ farefis

⁴⁸ si rere deti

⁴⁹ madheshtira, miresira

⁵⁰ mbiemer I Hazreti Aliut

⁵¹ fare vertete

⁵² dor' e Zotit

⁵³ udhe

⁵⁴ fuqi

⁵⁵ ore

⁵⁶ për të drejtë

⁵⁷ therror

⁵⁸ gërmallë

⁵⁹ skëmbim, nëkëmbës

⁶⁰ Zot i ynë

A për imtihan⁶¹. (Tomorit, s.14)

Erveheja

Pa dëgjoni nje hiqajet⁶²
Ne zamanëza⁶³ të parë,
Në Revza⁶⁴ e bën rivajet⁶⁵
Punëra që kanë gjarë.

Në vakti Beni Israil
Si gjan punë e Ervehesë,
Kush është i urtë dhe akil⁶⁶
Pri hiqajetit merr pjesë.

Erveheja qe një grua
Që s'kish shoqe nd'atë ditë,
Vajza dhe si u martua
Posi hëna që bën dritë.

Bukurinë e kish meshhur⁶⁷
Fort qe një zojë e ndershurë,
Burrën e kish bërë mamur⁶⁸
Dhe me hije të bukurë. (Kyçyku, 9)

Porosinë

Silloisu e bën figan⁶⁹
A s'mbledh mend në fiqirë,
Tënd vëlla të bëç dushman⁷⁰
Me këtë punë të ndyrë?!

Im vëlla është në gërbet
Këtë punë s'mund t'a dijë,
Njeri nuk ia bën shehadet⁷¹
Dhe në qoftë që të vijë.

Po hajde e mos e shukllis
Ta sosim këtë punë.
Vesvesera mos sillois
Teahyd gjithë i marr unë.
Vesvesra u nukë kam
Po velaqin më vjen frikë,
Se Allahu u bë haram,
Është dhe një punë e ligë. (Kyçyku, 13)

---

⁶¹ provim

⁶² tregan

⁶³ kohë

⁶⁴ kopështe; emer i një libri arabisht

⁶⁵ Tregim si përrallë

⁶⁶ I mençur

⁶⁷ Të famëshme

⁶⁸ E kish të lartë

⁶⁹ Rënkim me zë të lartë

⁷⁰ armik

⁷¹ dëshmitar

Sonuç

Uzun yıllar komşu olarak yaşayan Arnavutça ve Türkçe doğal süreç içinde bir etkileşim göstermiştir. Daha çok Türkçenin Arnavutçayı etkilemesi olarak ortaya çıkan bu durumda pek çok Türkçe kelime Arnavutçaya geçmiş ve Arnavutçalaşmıştır. Arnavutçadaki Türkçe kelimeler 20. yüzyılın başlarına kadar aktif bir şekilde kullanılmıştır. Ancak Arnavutçadaki dil sadeleşme çalışmaları sırasında bu kelimelerin çoğu Arnavutçadan atılmıştır. Bu süreçte Türkçeye karşı bir kesim tarafından Türkçe kelimelerin kullanılmamasına dikkat edilmiş, Türkçe kelimelerin geçtiği metinler de sadeleştirilerek yayınlanmıştır. Yine aynı süreçte sayfa altı sözlüklü metin neşri de bulunmaktadır. Bu metinlerde Türkçe olan kelimelerin yerlerine Arnavutça yeni kelimelerin dipnotla verildikleri görülür. Özellikle 1900-1930 yıllarda halkın birçoğu bu metinlerdeki Türkçe kelimelerin anlamını bilmekteydiler. Metin altı dipnotlu bir şekilde yayınlanan eserler de eski kelimelerin yerine yenilerinin yerleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Kaynakça

- ABAZI-EGRO, Genciana (2002). Arnavutluk'ta Türkoloji Çalışmaları, Bilig, Sayı:21, ss.1-26
- ABDYLI, Ramiz (2009). Studime albanologjike-III, Instituti i Trashëgimisë Shpirtërore e Kulturore të Shqiptarëve, Shkup.
- ÇABEJ, Eqrem (1975). *Përnjë shtresëzitin kronologjik të huazimeve turke në gjuhën shqipe, dan*, Studime filologjike, nr. 4, ss.79-85.
- ÇEREPI, JORGJ V. (1973). *Rregullat drejtshkrimore të jenë sa më përgjithësuese, të motivuara, të thjeshta*, Kongresi i Drejtshkrimit të Gjuhës Shqipe, 20-25 nëntor 1972", vëll. II, Tiranë, ss. 559-568.
- DESNICKAJA, A. V. (2006). *Mbi Funkcionin Stilistik të turqizmave në poezinë shqipe*, Perla Revistë Shkencore–Kulturore tremujore, Viti XI, Nr. 4 (43) ss. 126-134.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2004). *Tarihi Akışı İçinde ve Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*, Bal - Tam Türklük Bilgisi Dergisi, yıl 1, sayı 1, ss. 11-24.
- KERİMOĞLU, Caner. (2008). *Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957)'in Dil İle İlgili Görüşleri*, Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, cilt/sayı: VII/16-17, ss.103-117.
- KRAJINI, Anton (1965). *Hymja e Turqizmave ne Shqipe dhe Perpjekjet per Zevendesimin e Tyre*, Studime Filologjike, nr.19/7, ss.143-151.
- KYÇYKU, Muhamet Çami (1972). *Erveheja*, Yayına hazırlayan: Zyber Hasan Bakiu, Maluku Yayınları, Tiran.
- LATIFI, Lindita. (2006) *Mbi Huazimet Turke në Gjuhën Shqipe Krahasuar me Gjuhët e Tjera të Ballkanit*, DUDAJ, Tiranë.
- TOMORIT, Baba Ali (1934). *Nefeze dhe Gazele Bektashiane*, Yayına hazırlayan: Asqeri F. Lumani, Shtypëshkronja Kristo P. Luarasi, Tiran.